

Senki sem ártatlan

Süddeutsche Zeitung, 2001. szeptember 24.

Szeptember 22-én Jacques Derrida francia filozófus a frankfurti Pál-templomban vette át a 2001. évi Adorno-díjat. Kevéssel a díjátadás előtt beszéltünk vele a New York-i World Trade Centert ért támadás után kialakult politikai helyzetről.

– Ön hogyan vélekedik a szeptember 11-ei terrortámadásokról?

– A támadások újra és a legkegyetlenebb módon szembesítenek bennünket a globalizáció problematikájával, de a háború hagyományos fogalmával is. Micsoda háború az, amelyről egyetlen nemzetállamnak és egyetlen azonosítható ellenségnek sem küldtek hadüzenetet? Egy „háború”, amelyet rendkívül nagy tőkemozgások kísérnek – tudjuk, hogy közvetlenül a merényletek előtt nagy spekulációs nyereségek voltak a tőzsdén. Mindez arra kényszerít bennünket, hogy újragondoljuk a globalizációt, a kapitalizmust és a háborút.

– Ön hogyan élte meg ezeket a támadásokat? Mit jelent az Ön számára ez a katasztrófa?

– Mint mindenki, én is teljesen meg voltam döbbenve. Azonkívül úgy érzem, hogy nagyon szorosan kötődöm New Yorkhoz, szívesen és gyakran tartózkodtam ott. Nagy szánalmat érzek az áldozatok iránt. De ez a szánalom senkit sem tehet vakká a felelősséget illetően.

– Az Ön szemében kik a felelősök?

– Természetesen elsősorban a merénylők és a megbízóik. De felelős egy bizonyos amerikai és európai politika is, amelyet már régóta folytatnak a világ e részével szemben.

– Mi a felelőssége, mi a feladata most a filozófusnak?

– Ami a politikus állampolgár általános felelőssége. De az is feladata, hogy felülvizsgálja azokat a fogalmakat, amelyekről beszélek. Nem szabad meghátrálnia kritikus kérdezősködésében, még akkor sem, ha érzése szerint az áldozatok, az ártatlan érintettek oldalán áll. Hiszem, hogy minden nyugati ember jelenleg közvetlenül vagy közvetve áldozata annak, ami történt – és ugyanakkor nem ártatlan. Nagyon távol állok attól, hogy pártjukat fogjam azoknak, akik ezeket a barbár támadásokat végrehajtották. Csak

megkérdézem magamtól, hogy valaki, mint Oszama bin Laden, ha végül is ő volt – mert ez egy név, egy metonímia – vajon nem ugyanazon az oldalon áll-e, mint ami ellen harcol. Hiszen nagytökés, egy hatalomból és pénztömegeből álló hálózat része.

– *Hogyan kell harcolni ellene vagy ez ellen a hálózat ellen? Katonai csapásokkal?*

– Lehet, hogy egy ilyen csapásra, vagyis katonai és rendőri válaszra van szükség. De ez a válasz nem lesz elegendő, ha egy megváltozott politika nem húzza ki a terrorizmus lába alól a talajt. Különben nem lehet benne az ember biztos, hogy nemsokára nem kezdődik-e újra minden. A közvélemény szerint a támadókat meg kell fosztani a territóriumuktól. Ehhez pedig meg kell változtatni az arab vagy muzulmán országokkal szembeni amerikai és európai politikát.

– *Mi az összefüggés „az álom politikájával”, amelyről a köszönőbeszédében szólt? Az egész nyugati világ most nem csak és kizárólag biztonságról álmodik?*

– Jól jegyezzük meg, „az álom politikája” nem álmokról szóló vagy álmódók számára való politika. Az az álom, amelyről én beszélek, az a gondolkodás álma, nem pedig a jelenlegi, a biztonságról, a patriotizmusról vagy a bosszúállásról szóló kollektív fantazmagória. Ezzel a lidérces álommal szakítani kell, az ébredés politikáját kell vele szembehelyezni. Ebből az álomból fel kell ébrednünk.

– *Akkor a jelenlegi szituációban végképp lemondhatunk a biztonságról?*

– Semmiképpen sem. Teljesen felelőtlen dolog volna azt állítani, hogy a biztonságról le kell mondani. Hiszek abban, hogy a rendőrség és a hadsereg szükségesek. Hiszek abban, hogy az igazság szolgálatában szükséges az erőszak használata. Nem mondom, hogy tegyük félre a fegyvereket. De ez önmagában nem hatékony és nem elegendő sem a biztonsághoz, sem az igazsághoz. Egy háború, ahogyan most előkészítik, egyedül nem lehet válasz. Az álom az lenne, hogy ezt mondjuk: találjunk ki valami mást.

– *Mi lehetne az?*

– Ezt nem lehet egy szóban összefoglalni. Ez nemcsak a katonaság vagy a rendőrség dolga, hanem minden polgáré, Amerikában éppúgy, mint Európában, és nem akarok leckéket adni abból, hogy mit kellene tenni.

– *„A barátság politikái”, amelyről Ön a legújabb könyvében beszél, ma még nem lehetségesek? Ha mégis, akkor hogyan?*

– A barátság, amilyenek én gondolom, éppúgy lehetetlen, mint az az álom, amelyről a köszönőbeszédemben szólok. Egy lehetetlenség, ami a lehetségesnek nem az ellentéte, a negatívuma.

Az embernek ezt a lehetetlent kell tennie, a lehetetlent kell gondolnia és tennie. Ha csak az történik, ami lehetséges, már egyáltalán nem történik semmi. Ha én azt tenném, amit tehetek, egyáltalán nem tennék semmit.

– *De a szeptember 11-ei események nem ugyanabból az előre nem láthatóból, nem ugyanabból a lehetetlenből keletkeztek?*

– Nem, gyűlöletkitörésről volt szó, amely – a dimenzió minden borzalma ellenére – nem volt előre nem látható. Megdöbbenette az egész világot, de a kitörés előre látható volt. Az arab világban az ellenállás régóta nőtt. A terror hálózata ugyancsak régóta, katonailag is és pénzügyileg is, egyre erősödött. Két vagy három nappal korábban a tőzsdén spekulációk folytak. Ez nem volt teljesen előre nem látható. Egy program volt, olyan elemeknek az összekapcsolódása, amelyek már lehetségesek voltak.

(Fordította Pajorin Klára)

Jacques DERRIDA francia filozófus. Magyarul megjelent könyvei: Minden dolgok vége (1993); A szellemről: Heidegger és a kérdés (1995); Marx kísértetei: az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé (1995); Esszé a névről (1995); Ki az anya? (1997).